

novijih pristupa predstavlja inovaciju u hrvatskoj historiografiji. Autor je svoje istraživanje impostirao u kontekst intelektualne historije koristeći se novijim pristupima poput isprepletene povijesti (*histoire croisée, entangled history*), kulturne translacije i apropijacije kako bi tematizirao složen odnos narodnog i modernog. Rezultat njegovih istraživanja jest interpretacija hrvatskog modernističkog pokreta kao raznorodnog i specifičnog jer je nastojao primijeniti tekovine političke demokratizacije i modernističke kulture, istodobno funkcionirajući kao generacijski pokret usmjeren stjecanju pozicija na hrvatskoj javnoj sceni. Premda je pokret bio eklektičan, pa i nekoherentan s neslaganjima njegovih sudionika, bio je važna smjernica u trasiranju novih političkih i kulturno-umjetničkih puteva na hrvatskom prostoru, poglavito demokratizacije i pluralizacije, a njegovi istaknuti članovi izrast će u korifeje hrvatske politike, kulture i umjetnosti, ali i svekolikog javnog života.

Iskra Iveljić

Kulturna i vjerska baština požeških paroha

Vinko Tadić, *Dijalog u šumskoj dvorani – tragovima paroha požeških, Požega – Zagreb: Biro-tisak d. o. o. – Institut za migracije i narodnosti – Povijesno društvo Požega, 2024, 139 str.*

Knjiga *Dijalog u šumskoj dvorani – tragovima paroha požeških* autora Vinka Tadića, objavljena 2024. godine, na jedinstven način analizira i prikazuje povijest srpske pravoslavne zajednice u Požeškoj kotlini. U osmoj knjizi Biblioteke Fragmenti prošlosti Tadić se usredotočuje na djelovanje pravoslavnih paroha u Požegi prikazujući kulturno-povijesnu važnost njihove zajednice. Među ostalim, autor je publikaciju posvetio očuvanju sjećanja na pravoslavnu zajednicu ponajviše u kontekstu turbulentnih događaja 20. stoljeća koji su snažno utjecali na njezin opstanak. Osim toga, knjiga predstavlja i svojevrsnu krunu autorova istraživanja lokalne povijesti, posebno povijesti srpske pravoslavne zajednice.

Dr. sc. Mihaela Markovac, urednica ove knjige, u predgovoru je opisala povijesni kontekst Pravoslavne crkve na hrvatskom prostoru, naglašavajući pritom kako pravoslavlje u Hrvatskoj ima višestoljetnu tradiciju. Ta je tradicija rezultat povijesnih sukoba i crkvenog raskola 1054. godine na Istočnu i Zapadnu crkvu. Tadić se posvećuje povijesnim istraživanjima specifičnima za požeški kraj, istražujući doprinos i izazove s kojima se suočila srpska pravoslavna zajednica. U dijalozima s lokalnim intelektualcima pravoslavne vjeroispovijesti te na temelju pisanih izvora čitatelj dobiva uvid u vjerske običaje i djelovanje pravoslavnih paroha koji su stoljećima sudjelovali u oblikovanju identiteta Požege i okolice. Unatoč složenim međuetničkim i međuvjerskim odnosima, koji su obilježili povijest ovog prostora, autor je napisao da je pravoslavna zajednica do danas sačuvala svoj identitet i vjerske običaje. Zajednici iskazuje svojevrsni *hommage* pišući o njoj, ali i

svojom prisutnošću na liturgijama i obredima. To naziva „promatranje sa sudjelovanjem“, pozivajući se na sintagmu Michela Panoffa iz djela *Bronislaw Malinowski*.

Knjiga *Dijalog u šumskoj dvorani – tragovima paroha požeških* podijeljena je na nekoliko tematskih cjelina koje pokrivaju povijesne, kulturne i religijske aspekte života pravoslavnih vjernika. Prvo poglavlje posvećeno je kronologiji razvoja pravoslavne zajednice u Požeškoj kotlini od srednjeg vijeka do suvremenog doba s posebnim naglaskom na razvoj ove zajednice u 19. stoljeću te ulogu sveštenika u njezinoj izgradnji. Autor detaljno opisuje osnivanje požeške parohije i izgradnju hrama svetoga velikomučenika Georgija – središta duhovnog života pravoslavnih vjernika. Tadić posvećuje pozornost arhitektonskim i umjetničkim aspektima crkve, ističući angažman poznatog slikara Celestina Medovića na oslikavanju ikonostasa, što ukazuje na kulturnu i povijesnu važnost ovog sakralnog objekta.

Dio knjige posvećen je događanjima tijekom turbulentnih godina Drugoga svjetskog rata, kada su srpska pravoslavna zajednica i njezini sakralni objekti bili izloženi progonima i uništavanju. Tadić precizno navodi brojčane podatke o stradanjima civila u Požeškoj kotlini, iznoseći podatke o žrtvama ustaških progona i kritički se osvrćući na nacionalizme koji su poticali ta stradanja. Pored analize povijesnih izvora, autor se koristi svjedočanstvima preživjelih i zapisima lokalnih kroničara. Ujedno donosi uvid u posljedice rata na međunacionalne odnose, ističući važnost suočavanja s prošlošću i promicanja dijaloga među zajednicama.

Autor je istražio i obnovu crkvenog života nakon Drugog svjetskog rata prikazujući napore lokalnih crkvenih dostojanstvenika i vjernika u oživljavanju vjerskih običaja unatoč poratnim političkim preprekama. Ističe se uloga pravoslavne zajednice tijekom socijalizma, kada su Srbi imali izrazito značajnu ulogu u političkom i kulturnom životu Požege. Knjiga nudi i prikaz međuvjerskih odnosa tijekom socijalističkog razdoblja ističući pozitivne primjere suradnje pravoslavnih i rimokatoličkih dostojanstvenika, posebno u razdobljima obnove porušenih crkava. Važno je spomenuti da su praktični pravoslavni vjernici navodili kako su tijekom socijalizma uglavnom slobodno mogli prakticirati svoju vjeru. Zanimljiv je i autorov opis pokušaja obnove crkve svetoga velikomučenika Georgija u 1980-im godinama. Tada su predstavnici požeške parohije često nailazili na prepreke zbog prijepora oko stila izgradnje. Dok su predstavnici lokalne socijalističke vlasti i stručnjaci preferirali neobarokni stil, paroh i vjernici zalagali su se za srpsko-bizantski stil, što je na kraju ostvareno.

Jedan od važnih aspekata knjige jest način na koji se autor koristi oblikom dijaloga s ključnim osobama pravoslavne zajednice u Požegi, poput paroha Ratka Gatarevića i Nikole Petrovića te umirovljenog liječnika i publicista Georgija Diklića, zeta poznate hrvatske plemićke obitelji Kraljević. Ovaj pristup omogućuje čitatelju upoznavanje s osobnim iskustvima i perspektivama koje u pravilu ostaju zaboravljene. Tadić naglašava važnost razumijevanja i prihvaćanja različitosti, a time se knjiga izdiže iznad povijesnog pregleda i postaje manifest za dijalog i toleranciju u suvremenom društvu.

Posebno poglavlje posvećeno je ulozi Pravoslavne crkve u očuvanju kulturnog identiteta Srba u zapadnoj Slavoniji tijekom i nakon raspada Jugoslavije. Autor kritički prikazuje kako su se dostojanstvenici te vjerske zajednice nosili s ratnim i poratnim prilikama. Naglašena je važnost očuvanja kulturne baštine kao mosta između različitih zajednica.

Knjiga završava zaključkom u kojem se otvara pitanje očuvanja kulturne baštine požeške parohije te identiteta njezinih vjernika, uz isticanje važnosti međusobnoga uvažavanja i

tolerancije. Čitateljima su na raspolaganju opsežni popis izvora i literature te bilješke koje upotpunjuju razumijevanje povijesnog konteksta i osiguravaju provjeru podataka. Knjiga sadrži vrijedne slikovne priloge, zemljovid i opsežno kazalo osobnih imena.

Tadićeva knjiga nije samo povijesna kronika već i poziv na dijalog i refleksiju o važnosti očuvanja kulturne i vjerske baštine. Bogato ilustrirano fotografijama sakralnih objekata, djelo *Dijalog u šumskoj dvorani – tragovima paroha požeških* tako predstavlja vrijedan doprinos p(r)oučavanju lokalne povijesti, ali i važnu lekciju o toleranciji i suživotu. Autor svojim iscrpnim istraživanjem i kritičkim pristupom pokazuje kako povijest može biti učiteljica života ako smo spremni učiti. Ova je knjiga nezaobilazno štivo za sve koji se zanimaju za povijest zapadne Slavonije, međuvjerske odnose te ulogu i sudbinu manjinskih zajednica u velikim povijesnim previranjima.

Ivana Drmić

Povijest preživjelih

Naida-Michal Brandl, Židovi u Hrvatskoj nakon Holokausta, Zagreb: Leykam international, 2023, 438 str.

„Naša će djeca biti naši jamci“, jedna je od početnih rečenica u predgovoru monografije dr. sc. Naide-Michal Brandl *Židovi u Hrvatskoj nakon Holokausta*, izvanredne profesorice na Katedri za židovske studije i istraživanje Holokausta Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Iako je rečenica preuzeta iz židovske Tore, izreka je zorno svjedočanstvo svih pokušaja preživljavanja i uspostavljanja normalnog života nakon tragedije Šoa kao konstitutivnog događaja poslijeratne povijesti manjine koja ga je jedva preživjela. Tko su ta djeca u prenesenom smislu? Ona su nasljednici duge židovske religijsko-kulturološke svakodnevne baštine koja se pronosi kao nit tradicije u njihovim životima. Katkad su i sljedbenici mnogih modernizacijskih ideologija koje su židovski narod usmjeravale na putu kolektivne emancipacije, kao i prema ideji socijalističkog internacionalizma, ali i u smjeru asimilacije u većinskoj naciji ili u jugoslavenskom društvu prihvaćanjem obrazaca vladajuće ideologije, sekularizma i proklamiranog ateizma. Jedno je od glavnih istraživačkih usmjerenja sveobuhvatno propitivanje „života koji je gledao u budućnost, a nije samo stajao u sjeni tragedije“ (9), i to u njegovim političkim, društvenim, kulturnim, religijskim i institucijsko-administrativnim iskustvima. Sve to prati izazov koji je autorica postavila, a koji takoreći kao zagonetka lebdi iznad djela prema kojem se ova knjiga može smatrati „pokušajem razumijevanja sadašnjosti židovske zajednice u Hrvatskoj“ (9). Kao osnova za tekst poslužila je dopunjena i proširena doktorska disertacija dr. Brandl.

Istraživački plato ove studije širokog je obuhvata. Sadrži nekoliko većih poglavlja koja donose dugu novovjekovnu, međuratnu i ratnu pretpovijest vremena. Nakon metodološko-terminološkog uvoda slijede poglavlja u kojima autorica daje dugu povijest židovske prisutnosti na hrvatskom povijesnom prostoru, prateći tu povijesnu nit s posebnom pozor-

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

56

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2024.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 56, broj 2

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher
Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief
Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor
Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Filip Šimetin Šegvić (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history), Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Irina Ognjanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*
Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*